

Lea Pulkkinen

Lapset tarvitsevat kasvamisen rauhaa myös myöhäislapsuudessa

Julkaisin 40 vuotta sitten artikkelin otsikolla *Jättäkää lapsi rauhaan* (Pulkkinen, 1980). Vetoomukseni oli reaktio esikoulua koskeviin suunnitelmiin, joissa näkyi pyrkimys kiirehtiä kehitystä ja lyhentää lapsuutta. Kasvatus- ja koulutustoimikunnan mietinnössä 1978 esitetyistä tavoitteista näkyivät koulutusyhteiskunnan kuusivuotiaisiin lapsiin kohdistamat kovat odotukset ja pyrkimykset saada jäsenistään mahdollisimman suuri hyöty mahdollisimman varhain. Toisena kriittisenä näkökohtana mainitsin lasten kehitystä koskevan tiedon ja yksilöiden välisten erojen vähäisen huomioidon ja siitä seuraavan kehityksen kiirehtimisen. Kolmanneksi kritisoin sitä, että suunnittelusta puuttui lapsi- ja lapsuuskäsitys.

Viime aikoina on lehtien palstoilla ollut monia hätähuutoja lasten ja nuorten puolesta. Ne ovat sivunneet kasvamisen rauhan ongelmia lukiossa, ammatillisessa koulutuksessa, peruskoulussa ja varhaiskasvatuksessa. Lehtien otsikoissa on nostettu esiin muun muassa lukioalaisten uupumus ja pärjäämisen pakko, ammattikoulutuksen aloittavien opiskelijoiden hämmennys vähäisen lähiopetuksen takia, lastensuojelun täyttyminen nuorisopsykiatrisilla potilailla, huoli koulujen uusista työtavoista, huippu-urheilun tunkeutuminen lasten maailmaan ja varhaiskasvatuksen laadun liian suuri vaihtelu ja

tungos tarhassa. Ne kertovat kasvamisen rauhan puuttumisesta. Miksi? Onko edelleenkin kyse kehityspsykologisen tiedon vähäisestä huomioonotosta ja kehityksen kiirehtimisestä hyötytavoittein? Onko lasten oikeudet otettu huomioon?

LAPSUUS JA NUORUUS

Suomessa on tullut tavaksi puhua lapsista ja nuorista ilman selkeää rajaa sille, missä lapsuus päättyy. Käsite nuori on väljä alarajaltaan ja ylärajaltaan, koska nuoruuskäsitteen käyttöä on hivutettu iässä sekä alaspäin että ylöspäin. Kirkon piirissä käsite varhaisnuorisotyö kattaa jopa alakoulu- ja seitsemännestä ikävuodesta lähtien, ja nuorisolaki ulottuu peräti 29-vuotiaisiin aikuisiin. Seurauksena on, että nuoruus-sanasta kattamasta ikäalueesta 7–29 vuotta on tullut niin laaja, ettei sille ole kehityspsykologisesti eikä yhteiskunnallisesti mitään yhteistä nimittäjää.

Kansainvälisessä kehityspsykologisessa kirjallisuudessa jaottelua tehdään varhaislapsuuden (1–6 v), keskilapsuuden (7–12 v) ja adolesenssin eli lapsuudesta aikuisuuteen siirtymän käsittein. Käytän adolesenssin suomennoksena sanaa nuoruus. Siirtymä aikuisuuteen sisältää monia keskeisiä kehitysprosesseja, joiden perusteella erottuvat varhaisnuoruus (13–17 v)

ja myöhempi nuoruus (18–22 v). Elimistön fysiologiset muutokset ja yhteiskunnallisesta elämästä nousevat odotukset ihmisen toimintaa kohtaan muovaavat niin sanottuja kehitystehtäviä. Niissä on eroja varhaisnuoruuden ja myöhemmän nuoruuden välillä:

Varhaisnuoruus (13–17 v)

- fyysinen kypsyminen, joka sisältää sukukypsyys saavuttamisen
- ajattelun kehittyminen abstraktimmaksi ja loogisemmaksi
- emotionaalinen kehitys
- jäsenyys toveriryhmissä ja ryhmäidentiteetin muodostuminen
- suhteet vastakkaiseen sukupuoleen

Myöhempi nuoruus (18–22 v)

- itsenäistyminen vanhemmista
- yksilöllisen identiteetin muodostuminen
- arvostukset, ideaalit ja sisäistynyt moraal
- uran valinta
- oman toiminnan ohjauksen kehittyminen (mm. suunnittelu ja impulssien kontrolli)

Koulutuksen pitenemisestä on seurannut aikuistumisen pitkittymistä niin, että on ehdotettu jopa uuden ajanjakson erottamista nuoruuden ja aikuisuuden välille. Sen nimeksi on esitetty käsitettä muotoutuva aikuisuus (Arnett, 2000), joka voi ulottua siihen asti, kunnes ihminen on käynyt läpi aikuisuuteen siirtymät. Niitä ovat kotoa muuttaminen, tutkinnon suorittaminen, työelämään siirtyminen, parisuhteen solmiminen ja lapsen saaminen.

Historialliset olot ovat vaikuttaneet lasten asemaan aikaisemmin toisessa suunnassa. Vielä sata vuotta sitten lasten oli lähdettävä toiselle vuosikymmenelle tullessaan töihin vieraisiin perheisiin, jos vanhemmat eivät pystyneet elättämään kaikkia lapsiaan. Nuoruuden muistoihin kytketty ilo ja onnellisuus on ehkä ollut vain niiden etuoikeutta, jotka saivat opiskella ja elää muiden nuorten parissa. Koulutuksen yleistäminen ja lapsityövoiman käytön kieltäminen 1900-luvulla on tehnyt nuoruuden vapauden mahdolliseksi taustaan katsomatta. Se on tuonut mukanaan myös nuorisokulttuurin, mikä on entisestään laajentanut nuorisanan käyttöä eri ikäryhmiin.

Lapsisanan käytön kannalta huomionarvoista on, että YK:n lapsen oikeuksien sopimus, jonka Suomi allekirjoitti vuonna 1991, koskee kaikkia alle 18-vuotiaita. Näin siis varhaisnuoruus kuuluu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen piiriin edustaen myöhäislapsuutta. Lapsen oikeuksien sopimus koskee sopimusvaltioiden velvollisuuksia.

Sopimuskohtia eli artikloita on lapsen oikeuksien sopimuksessa paljon. Otan seuraavassa esille kolme artiklaa.

Artikla 3: – – *toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Sopimusvaltiot sitoutuvat takaamaan lapselle hänen hyvinvoinnilleen välttämättömän suojelun ja huolenpidon.*

Artikla 12, momentti 1: *Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.*

Artikla 31: *Sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden lepoon ja vapaa-aikaan, hänen ikänsä mukaiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan sekä vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin.*

Sopimusvaltiot kunnioittavat ja edistävät lapsen oikeutta osallistua kaikkeen kulttuuri- ja taide-elämään ja kannustavat sopivien ja yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoamista kulttuuri-, taide-, virkistys- ja vapaa-ajantoimintoihin.

Tulisi nähdä etuna se, että varhaisnuoruus kuuluu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen piiriin, ja vaalia sitä sopimusvaltiolta edellytettävällä tavalla. Oppilaan oikeuksien toteutuminen koulussa on vain vähän esillä, kuten Hakalehto (2018) huomauttaa. Seuraavassa keskityn varhaisnuoruuteen eli myöhäislapsuuteen arvioidessani kasvamisen rauhaa. Käytän siinä hyväkseni poimintoja ajankohtaisesta keskustelusta.

KASVAMISEN RAUHAN UHKIA

Lukio. Lukiota koskevassa keskustelussa nousevat esiin ahdistuneisuus, uupumus ja stressi (Grönholm, 2018; 2019). Lukion alussa tehtävät kurssivalinnat ovat merkittäviä stressin lähteitä, koska niistä riippuu se, mitä aineita lukiolainen voi sisällyttää ylioppilaskirjoituksiin, mikä puolestaan vaikuttaa siihen, mille aloille hän voi pyrkiä opiskelijaksi lukion jälkeen. Järjestelmä saattaa ajaa lukiolaisen, joka ei pysty lukion alussa päättämään, mitä hän myöhemmin elämässään tekisi ja mihin pyrkiisi opiskelemaan, ottamaan ohjelmaansa maksimimäärän kirjoitettavia aineita, mikä uuvuttaa tehtävien liian suuren

määrän takia. Lukiolainen voi myös päättää opiskella lukion kaikkia mahdollisia kursseja neljä vuotta varmistaakseen, että voi aikanaan hakea haluamalleen alalle. Näin lukio-opiskelu venyy, vaikka päätöksentekijät yrittävät lyhentää ammattiin valmistumisen aikaa.

Ahdistuneisuutta aiheuttaa myös hallinnollisten muutosten nopea tahti, jossa ei ole kehittyvän nuoren kannalta riittäviä siirtymäaikoja. Tästä on seuraavassa pari esimerkkiä viime vuosilta. Syksyllä 2016 lukion aloittanutta opiskelijaa neuvottiin keskittymään kurssivalinnoissa vain muutamaan aineeseen, jotta hän saisi mahdollisimman korkeat arvosanat ylioppilaskirjoituksista. Hänen ollessaan lukion toisella luokalla tuli kuitenkin tieto, että oli edullisinta kirjoittaa mahdollisimman monta ainetta, koska opiskelijavalinnoissa painotetaan kokonaisuäänimäärää. Hän ei kuitenkaan voinut enää lisätä kirjoitettavia aineita, koska ei ollut suorittanut lukion ensimmäisellä luokalla niitä koskevia kursseja. Tämä aiheutti ahdistuneisuutta.

Toinen esimerkki koskee niin sanottua digiloikkaa syksyllä 2016, jolloin koko ikäluokalla tehtiin ihmiskoetta, jota ei ollut kunnolla valmisteltu. Tekniset ja taloudelliset ongelmat ahdistivat opiskelijoita ja heidän perheitään. Samanaikaisesti ylioppilaskirjoitukset muuttuivat lyhyellä varoitussajalla sähköisiksi, vaikka niiden sujumisesta ei ollut varmuutta teknisesti eikä käytännöllisesti. Lukion digiloikka sitä paitsi harjoitti toisenlaisia kognitiivisia prosesseja, kuin mitä odotettiin yliopiston pääsykokeissa vuonna 2019, joissa pyrkijät kirjoittivat vastauksiaan kynällä paperille. Se vaatii etukäteisharkintaa ja ajatusten muotoilua, jollaista tietokoneilla

jatkuvaa korjailua sallivassa prosessikirjoittamisessa ei harjoitella. Joku pyrkijä totesikin, ettei hän ollut moneen vuoteen kirjoittanut mitään kynällä paperille.

Lukion ja ylioppilaskirjoitusten valjastaminen entistä tiukemmin yliopistojen ja korkeakoulujen valintaprosesseihin on nyt johtamassa lukio-opintojen pisteitykseen. Siinä huomiota kiinnittää pitkän matematiikan korkeat pisteet alalle kuin alalle pyritäessä. On aiheellista kysyä: millaiseen tutkimustietoon pisteitys perustuu vai mitkä intressit sen taustalla ovat? Uudistus sallii kirjoitettavien aineiden määrän lisäämisen ja kumoaa yrityskertojen määrän rajoittamisen. On todennäköistä, että lukiovaihe tulee entistä kuormittavammaksi, kun kirjoitettavien aineiden määrää lisätään, ja useampivuotiseksi, kun kirjoituksia uusitaan. Muutokset herättävät epäilyn, tuottaako Suomen 1920-luvulta oleva ylioppilastutkintojärjestelmä taloudellista hyötyä joillekin tahoille niin, että sitä on kannattavaa paisutella. Vastaavaa ylioppilastutkintojärjestelmää ei juuri löydy muista maista; Ruotsista se poistettiin 1960-luvulla. Vertailevaa tutkimusta tarvittaisiin sen osoittamiseksi, miten eri maissa järjestetään opiskelun jatkuminen korkeakouluopintoihin.

Ammatillinen koulutus. Lukion ohella ahdistusta ovat herättäneet ammatillista koulutusta koskevat muutokset. Lehtien otsikot kertovat ammatillisen koulutuksen karusta nykytilasta: opettajia on irtisanottu, lähiopetusta vähennetty ja opiskelijoiden lukujärjestykset ammottavat tyhjyyttään. Kun lukiolaiset uupuvat kursien määrän takia, niin saman ikäisten ammatilliseen koulutukseen menevien ongelmana on lähiopetuksen vähäisyys. Sen taustalla ovat taloudelliset leikkaukset,

joitka ovat pakottaneet vähentämään ryhmämuotoista opetusta radikaalisti. Ammatillista opetusta on siirretty työpaikoille.

Vuonna 2017 annettu laki poisti perusopetuksen juuri päättäneiden varhaisnuorten ja aikuisten ammatillisen koulutuksen raja-aidat, ja jokaiselle opiskelijalle tarjotaan mahdollisuus rakentaa itselleen sopivin opintopolku. Jokaisen odotetaan etenevän omaan tahtiinsa. Uudelle opiskelupaikkakunnalle tuleva varhaisnuori voi kuitenkin kokea avuttomuutta, kun hänen pitäisi selviytyä työssäoppimis- tai harjoittelupaikan saamisesta ja opintopolkunsuunnittelusta. Kasvatuksellisen eriarvoisuuden on todettu kasvaneen saman ikäisten ammattikoululaisten ja lukiolaisten välillä.

Peruskoulu. Peruskoulua koskevaa keskustelua ovat puolestaan sävyttäneet vuonna 2014 valmistuneen uuden opetussuunnitelman käyttöönoton ongelmat syksystä 2016 alkaen. Opetussuunnitelma sisältää uusia käsitteitä, kuten *laaja-alainen osaaminen* perusopetuksen tavoitteena ja *opetuksen eheyttäminen ja monialaiset oppimiskokemukset* perusopetuksen toimintakulttuurina. Ongelmaksi tuli se, että opettajia ei riittävästi täydennyskoulutettu uuden opetussuunnitelman toteuttamiseen. Sen seurauksena on ollut ylilyöntejä ja epätietoisuutta siitä, miten toimia ja mitä oppilailta voidaan odottaa.

Ylilyönnistä on esimerkkinä seitsemän luokan oppilaille syksyllä 2016 annettu laaja-alaiseen osaamiseen tähtäävä tehtävä kahden viikon määräajalla: suunnittele maailmanympärysmatka valitsemalla kohteet ja etsimällä netistä tietoja. Oppilas etsi netistä aikataulut ja kustannukset ja matkailunähtävyydet

kulkureitteineen kullakin paikkakunnalla. Hän sai urakkansa valmiiksi yöllä ennen seuraavana päivänä olevaa palautusaikaa. Aamulla opettaja ilmoitti, että kaikkien työt oli hyväksytty – jotkut oppilaat eivät olleet tehtävää edes tehneet.

Monialaisista oppimiskokemuksista on alettu puhua termillä ilmiöoppiminen, vaikka ilmiöoppimisen tausta on muualla. Kari Uusikylän (2018b) mukaan ns. ilmiöoppiminen alkoi levitä opettajankoulutukseen 1990-luvulla, kun keksittiin, että oppilaat saavat itse suunnitella, millaisia ilmiöitä he haluavat opiskella. Ilmiöoppiminen pohjautui konstruktivismiksi kutsuttuun oppiin, jonka mukaan tieto on todellista vain silloin, kun se on itse hankittua (Uusikylä, 2018a). Tämä voi aiheuttaa epäselvyyttä opettajan roolista.

Jos tavoitteita ja pedagogisia menettelyitä ei hahmoteta selkeästi, voi käydä niin että opettaja uskoo noudattavansa opetussuunnitelmaa, kun hän ilmiöopetuksen nimissä vetäytyy opettajan roolista ja jättää opiskelun oppilaan oman työskentelyn varaan. Tämä on saanut oppilaidenkin taholta tiukkaa kritiikkiä osakseen. Eräs yhdeksäsluokkalainen sanoi, että hän haluaisi, että opettaja opettaisi historiaa sen sijaan, että oppilaiden pitää etsiä tiedot netistä. Hän analysoi sitä, ettei hän voi edes tietää, mitä etsiä, saatikka että hän voisi luottaa löytämiinsä teksteihin. Hän ymmärsi hyvin sen, että opettaja, joka on saanut koulutuksen historian tiedoissa, voi välittää tietojaan koulussa oppilaille ja ohjata oppilaita opittavan ilmiön syventämiseen käyttämällä lisäaineistoa, kuten nettiä, kriittisesti.

Uuden opetussuunnitelman käyttöönottoon on liitetty myös avoimien oppimisympäristöjen ongelmia, joskaan

opetussuunnitelman perusteet eivät puutu arkkitehtuuriin. Kunnat vastaavat koulurakennuksista, joissa ovat avokonttoritrendit ovat tulleet muista vaikutteista. Luokattomat koulut ilman sisäseiniä, oppilaiden omia työpisteitä, pöytiä ja tuoleja ovat saaneet kritiikkiä osakseen (Vasama, 2019). Hälyisät oppitunnit eivät tue itse-säätelyn kehitystä, ja meteli jopa tuhoaa terveyttä (Seppälä, 2019). Yhä useamman tarkkaavaisuus on koetuksella, ja monilla oppilaille, varsinkin niillä joilla itse-säätely on heikkoa, on vaikeuksia keskittymisessä. Meluisa opiskelutila aiheuttaa turvattomuutta ja stressiä, eikä opettajien tiimi korvaa läheistä omaopettajaa (Uusikylä, 2018a). Uusikylä kirjoittaa, että oppilaiden perustarpeita ovat turvallisuuden tarve, pienyhteisöön kuuluminen sekä huomatuksi ja kuulluksi tuleminen.

Uusi opetussuunnitelma kannustaa työskentelemään muiden kanssa. Tämän lieveilmiöksi on muodostunut ryhmätöiden inhoaminen koulussa. Tätä esiintyy silloin, kun oppilaat eivät saa muodostaa työryhmiään itse, vaan ryhmät määrätään. Jos ryhmän voi muodostaa itse, voivat vahvuudet täydentää toisiaan harmitusti ja ryhmässä tapahtuu kehitystä. Muutoin jotkut vain roikkuvat mukana, ja varsinaisen työn tekijät saavat epäoikeudenmukaisen kohtelun arvostelussa. Tämäkin stressi heikentää kasvamisen rauhaa.

Muutosvirtaan sisältyy digitalisaation tavoite, jonka toteuttamisessa kriittinen arviointi on jäänyt sivuun. Digitaalisen pedagogiikan ongelmiin sisältyy se, että kaikki mitä tietokoneella tehdään, ei ole hyödyllistä. Mielipidekirjoituksissa on esitetty, että tietokoneen käyttö voi jopa heikentää oppimistuloksia (Rauhanlinna,

2018) ja johtaa silmäilevään lukutapaan, jossa katse ja keskittyminen harhailevat pinnallisesti sinne tänne (Tiainen, 2018). Ihminen ei opi eivätkä asiat jää mieleen tehokkaasti, jos ajatukset harhailevat jatkuvasti. Pinnallinen lukutapa lisää kriittikittömyyttä ja kykenemättömyyttä tehdä päätelmiä. Kuvan, äänen ja liikkeen virikerunsaus digilaitteissa ja erilaiset merkkiäännet voivat vaikeuttaa keskittymistä ja heikentää oppimistuloksia. Opettajat yrittävät helpottaa keskittymistä yksilöllisin keinoin, kuten antamalla kuunnella musiikkia tai istua jumppapallolla (Pölkki, 2018).

Kriittistä arviointia kehityspsykologian perusteiden tarvittaisiin myös itsearviointien käytöstä. Perusopetuslaissa (1999, § 22) sanotaan seuraavasti: ”Oppilaan arvioinnilla pyritään ohjaamaan ja kannustamaan opiskelua sekä kehittämään oppilaan edellytyksiä itsearviointiin.” Omien persoonallisten ominaisuuksien arviointia on ryhdytty vaatimaan vaiheessa, jossa lapset eivät ole kypsiä katsomaan itseään muiden perspektiivistä. Se voi olla kivulias tehtävä meille aikuisillekin. Se voi häiritä lapsen minäkuvan muodostumista.

KEHITYSPSYKOLOGISTEN NÄKÖKOHTIEN HUOMIOONOTTO

Kriittinen kysymys 1: Onko olemassa hyvät kehityspsykologiset perustelut sille, että 13-vuotiaana on siirtymä alakoulusta toimintarakenteeltaan erilaiseen yläkouluun, ja odotukselle, että lukiota aloitettaessa on tehtävä ammatinvalintaan suuntaavia päätöksiä?

Vastaukseni kysymykseen on kielteinen. Yläkouluun siirtyminen osuu

varhaisnuoruuden alkuun, jolloin tapahtuu monia kehityspsykologisia prosesseja, joissa oppilaat tarvitsisivat opettajan ymmärtävää tukea. Yläkoulun kurssimuotoisuus vaihtuvine opettajineen ei kuitenkaan tue tätä. Eikä sitä ehkä tue aineenopettajien koulutuskaan. Kouluterveyskyselyn 2019 mukaan yläkoululaisista liki puolet (40 %) ei pidä koulusta, alakoululaisista 22 prosenttia. Koulutusmyönteisyyttä ei tue opetusvelvollisuuden pidentäminen, ellei oppilaiden tarpeisiin pystytä vastaamaan nykyistä paremmin.

Lukion osalta mielenterveyden asiantuntijat (Hermanson, Sajaniemi & Kaltiala-Heino, 2018) ovat kirjoittaneet terävästi, kun he ovat kritisoineet sitä, että keskenkasvuisten nuorten pitäisi jo lukion alussa ainevalintoja tehdessään tietää, mihin jatko-opintoihin he haluavat. Kilpailu on siirtynyt varhaisemmalle kehitystasolle, ja stressi lukio-opinnoista on kasvanut. Kirjoittajat toteavat, että nuoret uupuvat kesken matkan ja se näkyy terveydenhuollossa jatkuvasti lisääntyvänä nuorten mielenterveyspalvelujen tarpeena. He pitävät Suomessa tehtyä uudistusta nurinkurisena, sillä aivojen kehitys jatkuu pitkälle kolmatta vuosikymmentä. Myös psykologinen aikuistuminen kestää nyky maailmassa yhä kauemmin. Suomalainen uudistus, jossa lukio kytketään tiukemmin yliopistoihin sekä vedättämällä yliopistokursseja lukioihin että tekemällä pääosan yliopistovalinnoista ylioppilaskirjoitusten perusteella, lisää sukupuolten eroja ja väestön sosiaalista polarisoitumista.

Uupumus ja ahdistuneisuus eivät pääty lukioon, vaan mielenterveysongelmat vaivaavat opiskelijoita yliopistoissakin aika- ja suorituspainneiden takia. Vaa-tiva opiskelu, johon lukiossa on harjoitettu,

uuvuttaa. Ehkä opiskelualakaan ei vastaa odotuksia, mutta toiselle alalle vaihtaminen on vaikeaa. Näköalattomuus siinä, saako valmistumisen jälkeen työpaikkaa, voi myös huolestuttaa monia.

Kehityspsykologisesti uran valinta kuuluu vasta seuraavaan vaiheeseen, myöhempään nuoruuteen (18–22 v). Uran valinta vaatii oman identiteetin kehitystä, mikä on yksi myöhemmän nuoruuden kehitystehtävistä. Identiteetin rakentuminen sisältää itsetuntemuksen lisääntymistä ja suhteen luomista tärkeisiin ympäristön kohteisiin, kuten uskontoon, politiikkaan ja työhön. Yleissivistävä lukio, jossa on monipuoliset mahdollisuudet osallistua keskusteluun ja saada tietoa ja kokemuksia kulttuurin eri puolista, luo perustaa identiteetin kehitykselle.

Tämä otetaan huomioon niissä yliopistoissa lähinnä ulkomailla, joissa opiskelijat otetaan yliopistoon opiskelemaan laajemmalla pohjalla yleisen lahjakkuustason ja kiinnostuksen perusteella. Oman alan valinta tapahtuu saatujen kokemusten perusteella. Opiskelija voi innostua uudesta alasta saamansa tiedon tai sitä opettavan professorin ansiosta. Kandidaatin tutkinnon jälkeen voi vaihtaa alaa. Esimerkiksi psykologiaa opiskellut voi hakeutua opiskelemaan oikeustieteitä tai päinvastoin. Mahdollisuus oman toiminnan ohjaukseen selkeyttää tavoitteen asettelua ja vahvistaa opiskelun motivaatiota.

Kriittinen kysymys 2. Onko olemassa hyviä kehityspsykologisia perusteita edellyttää itseohjautuvuutta ammatillista koulutusta aloitettaessa ja peruskoulussa?

Vastaukseni kysymykseen on kielteinen. Ammatillisen koulutuksen muutos edellyttää varhaisnuorelta aikaisempaan

ammattikoulutukseen verrattuna enemmän itseohjautuvuutta ja häivyttää eron varhaisnuoren ja aikuisen väliltä. Kuitenkin etuajojen toiminnasta riippuva toiminnanohjaus kehittyy hitaasti ja saavuttaa huipun vasta 23–24 vuoden iässä, kuten aivotutkimus osoittaa (Crone, 2017). Toiminnanohjaus sisältää suunnittelun, impulssien kontrollin, tunteiden ja käyttäytymisen säätelyn ja luovan ongelmanratkaisun. Itsesäätelyn harjoittelu, jolla on erittäin suuri merkitys koko ihmisen elämänkaaren kannalta (Pulkkinen, 2017), on aloitettava jo varhaislapsuudessa, mutta se on tehtävä taiten ikäkauden mukaisesti. Itseohjautuvuuden kehitys vaatii sekä aikaa että etuajojen ohjaustoimintojen kypsymistä. Ohjautukea tarvitaan vielä korkeakouluopiskelussakin.

Itseohjautuvuuden odotus peruskoululaiselta saattaa jättää hänet opiskelemaan yksin, mikä ei vastaa opetussuunnitelman laaja-alaisen osaamisen tavoitetta. Opettajan tulee vastata opetuksesta ja turvallisuudesta oppimisympäristöstä ja antaa lapsille kasvamisen rauhaa. Opettajan tehtävänä on ohjata oppilasta lähteiden käyttöön ja tiedon kriittiseen arviointiin selkeästi rajatuissa tehtävissä. Näin ymmärrän vetoomuksen: Antakaa opettajien opettaa!

Uudistus voi kääntyä oppimista haittaavaksi tai jopa estäväksi, jos psyykkinen ja sosiaalinen kehitys ei vielä pysty vastaamaan opiskelutaitoihin. Erityisesti poikien myöhempään jatkuva murrosikä on jätetty ottamatta huomioon, kuten asiantuntijat kirjoittavat (Hirvonen & Mäkinen, 2018). He toteavat, että ammattiin opiskelussa yhteisöllisyys ja yhdessä oppiminen ovat hyvä harjoitusalue työelämässä vaadittaville vuorovaikutus- ja yhteistyötaidoille sekä oma-aloitteisuudelle. Oppimista edistetään parhaiten järjestämällä oppimisympäristö

vakaaksi ja hyväksyväksi sekä turvallista kasvua ja yksilöllisesti etenevää oppimista tukevaksi. Kasvamisen rauhaa voi häiritä myös liiallinen rauha, yksin jääminen ja epätietoisuus.

Kriittinen kysymys 3. Edistääkö digitalisaatio oppimista?

Vastaukseni on, että digitalisaatioon liittyy monia summittaisia odotuksia ilman riittävää kriittisyyttä. Kaikki mitä tietokoneella tehdään, ei ole hyödyllistä. Esimerkiksi silmäilevä lukutapa, jossa katse harhailee, ei johda mieleen painamiseen eikä edistä päätöksentekokykyä (Tiainen, 2018). Kouluiässä tapahtuu aivojen kypsymistä, mikä tarkoittaa hermosolujen yhteyksien lisääntymistä ja vahvistumista (Huottilainen & Peltonen, 2017). Asioiden ja tiedon siirtyminen pitkäaikaiseen muistiin vaatii työstämistä ja harjoittelua. Pitkäaikaisessa muistissa oleva tieto on kognitiivista pääomaa, jota vaatii mm. luovuus, joka on asioiden uudenlaista yhdistelyä. Älylaitteet ja niiden mahdollisuudet eivät ole uutta tai vierasta lapsille, mutta vihkon ja kynän kanssa ja yhteen asiaan kerrallaan keskittyminen sen sijaan on, huomauttaa Järvi (2018). Kirjojen ja sähköisten välineiden ei pitäisi olla toistensa vaihtoehtoja vaan toisiaan täydentäviä opiskeltavasta asiasta tehtävästä riippuen.

LAPSEN OIKEUKSIEN HUOMIOONOTTO

Lapsen etu päätöksenteossa (artikla 3). Kriittistä tarkastelua ja julkista keskustelua kaivataan kysymykseen, miten kasvurauhaa häiritsevissä lukion ja ammattikoulutuksen muutoksissa on otettu huomioon

varhaisnuoren etu. Sama koskee tuhansien peruskoulujen lakkauttamista 2000-luvulla ja odotusta lasten selviytymisestä vanhempien ollessa töissä (Saarikoski, 2019). On todennäköistä, että taloudellisiin säästöihin perustuvista suunnitelmista ja laskelmista jätetään pois niin lapsen etu kuin muutkin pitkäjänteiset ei-aineelliset näkökohdat.

Samaan artiklaan sisältyy suojele ja huolenpito. Jos varhaisnuori stressaantuu ja uupuu, ei korjaavien palvelujen lisääminen riitä, vaan on paneuduttava siihen, miksi järjestelmä tuottaa näitä ongelmia. Valtio sopimuspuolena on niistä vastuussa. Samoin se on vastuussa oppilaiden kiusaamisongelmista, joilla on pitkäaikaisia vaikutuksia mielenterveyteen. On selvitetävä, kuka laiminlyö lapsen suojelemisen.

Lapsen oikeus tulla kuulluksi (artikla 12). Kriittistä tarkastelua kaivataan myös kysymykseen, millä keinoin varhaisnuorten mielipiteitä on kuultu lukiota, ammatillista koulutusta ja peruskoulua koskevien suunnitelmien teossa ja millaisin palautusjärjestelmin he voivat kertoa kokemuksistaan. Artikla edellyttää, että lasten mielipiteet otetaan huomioon. Näkyykö se jossakin?

Lapsen oikeus lepoon ja kulttuuritoimintoihin (artikla 31). Varhaisnuorten uupuminen ja stressaantuminen viestivät tämän oikeuden sivuuttamisesta. Koulupäivän rakenneuudistus, joka tarjoaa oppimisen ohella tasa-arvoiset mahdollisuudet laadukkaaseen harrastustoimintaan (Pulkinen, 2015; Saarikko & Puumala, 2016), ei toistaiseksi ole johtanut lainsäädännön uudistamiseen onnistuneita kokeiluista huolimatta. Harrastusten

tukemiseen olisi kiinnitettävä huomiota sekä peruskoulussa että toisen asteen koulutuksessa. Liikunta- ja muut kulttuuriharrastukset tukevat hyvinvointia ja taiteella on suuri merkitys myös yhteiskunnan kannalta (Anttila, 2018).

Oppilaan oikeuksien toteutuminen oppilaitoksissa on Suomessa vain vähän esillä, kuten Hakalehto (2018) huomauttaa. Oikeudet kietoutuvat kehityksellisiin näkökohtiin. Laiminlyönnit kostautuvat sopeutumattomuudessa ja mielenterveysongelmissa.

LOPPUHUOMAUTUS

Aikaamme kuvaa taloudellisiin näkökohtiin perustuva hyötyajattelu. Kehitystä kiirehdyttään kaikissa vaiheissa. Varhaislapsuuteen vedetään koulujen tavoitteita ja toimintatapoja. Yläkouluun vedetään lukion kurseja ja lukioon yliopistojen kurseja. Myös harrastamisesta on tullut vaativaa suoriutumista, johon painostavat niin valmentajat kuin vanhemmatkin. Liikuntasosiologian professori Hannu Itkonen (2019) on ilmaissut huolensa huippu-urheilun toimintakäytäntöjen valumisesta yhä nuorempien urheiluun. Pahimmillaan lapsi nähdään sijoituksena tai resurssina, josta on jalostettava huippu-urheilija. Menestykseen ja tuloksiin pyritään silloin, kun niiden aika ei vielä ole.

Lapsinäkökulman asettaminen etualalle merkitsisi sitä, että pohdittaisiin koulutuksen sisältöjä tiedonvälityksen ohella myös siltä kannalta, miten koulu voisi edistää varhaisnuorten kasvamista aikuisuuteen monimutkaisessa yhteiskunnassamme. Esimerkiksi digitalisaation osana voitaisiin opettaa konekirjoitustaitoa ja yhteiskunnan edellyttämiä kansalaistaitoja,

kuten verolomakkeiden täyttämistä, pankkiasioiden hoitamista ja työpaikka- ja opintotukihakemusten tekoa sekä niitä koskevia säädöksiä. Terveystieto voisi tarjota ehkäisyvalistuksen ohella perhekasvatusta, johon kuuluisi perheen perustamiseen, lasten saamiseen, hoivaan ja kasvatukseen sekä perheen talouden hoitoon liittyviä asioita.

Varhaisnuoruus pitäisi nähdä ajankohdana, jolloin nuori asteittain kasvaa yhteisönsä jäsenyyteen. Häntä ei pitäisi nähdä vain yhteiskunnan tulevana tuotannon tekijänä. Nykylasten elinajanodote on noin 80 vuotta. Heillä on 50 vuotta aikaa työelämässä, ammateissa, joita emme voi nykyisin edes kuvitella. Kehityksen kiirehtimisen asemesta olisi tuettava monipuolisesti fyysistä, sosiaalista, emotionaalista, esteettistä, kognitiivista, eettistä ja henkistä kehitystä ja hyvinvointia siihen tapaan kuin Keski-Suomen lapsiohjelmassa (Pulkkinen & Fadjukoff, 2018) on hahmoteltu, ja annettava kasvamisen rauhaa.

KIRJOITTAJATIEDOT:

Lea Pulkkinen, psykologian professori emerita, Jyväskylän yliopisto, Haukkalan säätiön hallituksen puheenjohtaja, Niilo Mäki -säätiön valtuuskunnan puheenjohtaja 2015-2019.

LÄHTEET

- Anttila, E. (2018). Art education promotes the development of the child and society. Teoksessa M, Matthes, L. Pulkkinen, C. Clouder & B. Heys (toim.), *Improving the quality of childhood in Europe* (Vol. 7, s. 60-72). Bryssel: Alliance for Childhood European Network Foundation. Haettu osoitteesta: www.allianceforchildhood.eu/publications
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55, 469-480.

- Crone, E. A. (2017). *The adolescent brain: Changes in learning, decision-making and social relations*. Lontoo: Routledge.
- Grönholm, P. (2018). Lukiolaisten uupumus on lisääntynyt. *Helsingin Sanomat*, 23.11.2018, A16.
- Grönholm, P. (2019a). "Ahdistaa kun on niin paljon tehtävää". *Helsingin Sanomat* 29.4.2019, A6–A7.
- Hakalehto, S. (2018). *Lapsioikeuden perusteet*. Helsinki: Alma Talent.
- Hermanson, E., Sajaniemi, N. & Kaltiala-Heino, R. (2018). Nuoret tarvitsevat kasvurauhaa ja aikaa kypsyä. *Helsingin Sanomat*, 9.8.2018, B10.
- Hirvonen, M. & Mäkinen, S. (2018). Poikien murrosikä huomioon ammatillisessa opetuksessa. *Helsingin Sanomat*, 11.2018, B14.
- Huottilainen, M. & Peltonen, L. (2017). *Tunne aivosi*. Helsinki: Otava.
- Itkonen, H. (2019). Urheilullisuutta mittaavat testit on syytä kyseenalaistaa. *Helsingin Sanomat*, 20.8.2019, B 10.
- Järvi, H. (2018). Koulu voisi olla digivapaa vyöhyke lasten elämässä. *Helsingin Sanomat*, 21.11.2018, B11.
- Pulkkinen, L. (1980). Jättäkää lapsi rauhaan. *Päiväkerho* (1), 4–5, 29–31.
- Pulkkinen, L. (2015). Innostava koulupäivä: Ehdotus joustavan koulupäivän rakenteen vakiinnuttamiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:6. Haettu osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-341-5>
- Pulkkinen, L. (2017). *Human development from middle childhood to middle adulthood: Growing up to be middle-aged*. (In collaboration with Katja Kokko.) Lontoo: Routledge.
- Pulkkinen, L. & Fadjukoff, P. (2018). Keski-Suomen lapsiohjelma: Lasten hyvinvoinnista hyvinvoivaan yhteiskuntaan. Jyväskylä: Haukkalan säätiö. Haettu osoitteesta <https://haukkalansaatio.com/lapsiohjelma2018/>
- Pölkki, M. (2018). Vaikea keskittyä – Mikä avuksi? *Helsingin Sanomat*, 8.10.2018, A6-A7.
- Rauhanlinna, J. (2018). Luulisi, että olisi jo otettu opiksi. *Helsingin Sanomat*, 21.11.2018, B11.
- Saarikko, A. & Puumala, T. (2016). Uutta puhtia koulupäivään! *Aamulehti* 12.6.2016, B8.
- Saarikoski, L. (2019). Lapsuuden nopea loppu. *Helsingin Sanomat*, 14.3.2019, A4.
- Sampson, R. J. (2016). The characterological imperative: On Heckman, Jumhries, and Kautz's the myth of achievement tests: The GED and the role of character in American life. *Journal of Economic Literature*, 54, 493–513.
- Seppälä, L. (2019). Meteli tuhoaa terveyttä. *Helsingin Sanomat*, 11.3.2019, B8–B9.
- Tiainen, A. (2018). Miten teknologia on muuttanut lukemista ja mitä seurauksia siitä meille on? *Helsingin Sanomat*, 8.12.2019, D14.
- Uusikylä, K. (2018a). Meluisat opiskelutilat aiheuttavat oppilaille stressiä. *Helsingin Sanomat*, 19.4.2018, B11.
- Uusikylä, K. (2018b). Ilmiöopetusta ei keksitty vuonna 2016. *Helsingin Sanomat*, 23.11.2018, B17.
- Vasama, T. (2019). Iso opetusryhmä on muotia, mutta miten käy lasten? *Helsingin Sanomat*, 23.9.2019, B6–B7.